

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף צא

הגמרא חוזרת לברייתא שהובאה לעיל בתחילת הגמרא. בפרשת נסכים נאמר "וְעִשְׂתֶּם אִשָּׁה לֵה' עֲלֶה או זָבַח לְפִלָּא נָדָר או בְּנִדְבָה או בְּמַעֲדִיכֶם לְעִשׂוֹת רִיחַ נִיחֹחַ לֵה'". הברייתא דרשה את הפסוק על הקרבנות הטעונים נסכים.

אמר מר - תודה מנין? ת"ל או זבח: הברייתא שאלה מנין לנו שקרבן תודה טעון נסכים? והתשובה מ"א זבח".

קושיא: אטו תודה לאו זבח הוא? האם קרבן תודה הוא לא 'זבח', שאנחנו צריך לרבות אותו מ"או"? תירוץ: איצטריך. סלקא דעתך אמינא הואיל ואיכא לחם בהדה לא תיבעי נסכים: היה מקום לחושב שבגלל שמביאים לחמים עם קרבן תודה, הלחם יהיה במקום נסכים ולא צריך להביא נסכים, קמ"ל שצריך. קושיא: ומאי שנא מאיל נזיר דאיכא בהדיה לחם ובעי נסכים? מדוע קרבן תודה שונה מקרבן נזיר שבא עם לחם ובכל אופן מביאים איתו נסכים? תירוץ: סלקא דעתך אמינא התם שני מינין הכא ארבעת מינין. קמ"ל: היה מקום לחשוב שבגלל שתודה שונה מנזיר, כי בנזיר מביאים רק שני סוגי לחמים ואילו בתודה מביאים ארבעה סוגים, אם כן תודה לא תצטרך נסכים. קמ"ל שהיא כן צריכה.

הברייתא אמרה מהמילים "לפלא נדר או בנדבה" לומדים שכל קרבן הבא בנדר או בנדבה טעון נסכים.

קושיא: ולכתוב רחמנא "לפלא נדר או לנדבה" ולא בעי "עולה"! כי הרי עולה באה בנדר או בנדבה. תירוץ: אי לא כתב רחמנא וכו': אם לא היה כתוב "עולה", היינו חושבים שיש לדרוש את הפסוק כך. "ועשיתם אשה לה" זהו 'כלל' (הכולל כל הקרבנות), "לפלא נדר או לנדבה" פרט (דוקא נדר או נדבה), "לריח ניחוח" חזר וכלל (את כל הקרבנות). והדין הוא 'כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט', ולכן יש לדון שכמו שהפרט הוא קרבן שאינו בא על חטא, אף כל הקרבנות שה'כלל' מרבה אותם הם קרבנות שאינם באים על חטא. ולכן עלינו להוציא

מ'הכלל' את קרבנות חטאת ואשם שהם באים על חטא. אבל עלינו לרבות ב'כלל' את בכור ומעשר ופסח שאינם באים על חטא.

תלמוד לומר 'עולה': ולכן כדי שלא נדרוש כך, נאמר "עולה". והגמרא מבארת -

קושיא: השתא דכתיב "עולה", כלל ופרט מה מרבית ביה? תירוץ: **מה הפרט מפורש וכו'.** אנו דורשים את 'הכלל ופרט וכלל' כך. כמו ש'הפרט' (עולה נדר ונדבה) הוא קרבן שהבעלים אינו מחוייב להביא אותו, אף כל הקרבנות ש'הכלל' מרבה הם קרבנות שהבעלים אינו מחוייב להביאם. ולכן עלינו למעט בכור מעשר ופסח משום שהבעלים מחוייבים להביאם. אבל עלינו לרבות את הקרבנות דלהלן שהבעלים אינו מחוייב להביאם, שהם כן צריכים נסכים.

א. ולדות קדשים (= בהמת קרבן שילדה ולד). ב. ותמורתן (= תמורת קרבן. שהעושה תמורה, הבהמה החדשה גם כן קרבה). ג. ועולה הבאה מן המותרות (= לעיל דף צ"א). ד. ואשם שניתק לרעיה (= כגון אשם שמתו בעליו, שדינו ירעה עד שיפול בו מום וימכר, אבל הוא שחט אותו קודם לכן לשם עולה). ה. וכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן (= שהם כשרים אך לא יצאו הבעלים ידי חובתן).

הברייתא לעיל דרשה את המילה "או מן הצאן", שהמילה "או" באה לחלק.

שאלה: והשתא דאמרת 'או' לדרשא, "לפלא נדר או לנדבה" למה לי לחלקם? מה ה"או" כאן נצרך לחלק? תשובה: **איצטריך. סלקא דעתך אמינא עד דמייתי נדר ונדבה לא ליבעי נסכים, קמ"ל דאייתי נדר לחודיה ליבעי נסכים ואי אייתי נדבה לחודיה לייתי נסכים:** אם לא היה כתוב "או" לחלק בין נדר לנדבה, הייתי חושב שרק מי שמביא גם נדר וגם נדבה ביחד צריך להביא נסכים, אבל מי שמביא אחד מהם לא צריך להביא נסכים. קמ"ל "או" שאפילו המביא אחד מהם צריך נסכים.

קושיא: הניחא לרבי יאשיה אלא לר' יונתן למה לי? כל זה טוב לדעת רבי יאשיה הסובר שאם כתוב בפסוק שני דברים, הפירוש הוא שצריך את שניהם ביחד. ולכן יש צורך לכתוב "או" כדי לחלק ביניהם. אבל לדעת רבי יונתן שאם כתוב שני דברים בפסוק הפירוש הוא או זה או זה, קשה מדוע צריך "או"? תירוץ: **סלקא דעתך אמינא אייתי נדר לחודיה ליבעי נסכים אייתי נדבה לחודיה ליבעי נסכים, אייתי**

נדר ונדבה תיסגי בנסכים דחד. קמ"ל: לדעת רבי יונתן היה מקום לחשוב שאמנם המביא נדר בלבד או נדבה בלבד יביא נסכים, אבל המביא את שניהם ביחד יביא רק נסכים אחד לשניהם. קמ"ל "או" שגם המביא את שניהם ביחד צריך להביא נסכים לכל אחד.

שאלה: "או במועדיכם" למה לי? מה ה"או" בא לחלק? תשובה: סלקא דעתך אמינא הני מילי דקא מייתי עולה בנדר ושלמים בנדבה, אי נמי איפכא. אבל היכא דקא מייתי עולה ושלמים בנדר אי נמי עולה ושלמים בנדבה, שם נדר אחד ושם נדבה אחת היא, ותיסגי ליה בנסכים דחד. קמ"ל או במועדיכם: גם הלימוד הזה נצרך לנדר ונדבה. כי עדיין היה מקום לחשוב שדוקא אם הביא את שני הקרבנות השונים (עולה ושלמים) בשני סוגי התחייבות שונים (נדר ונדבה), חייב נסכים לכל קרבן. דהיינו הביא את העולה בנדר ואת השלמים בנדבה או להיפך.

אבל המביא את שני הקרבנות השונים כאותו סוג של חיוב, כגון עולה ושלמים בנדר, או עולה ושלמים בנדבה, יביא רק נסכים אחד, כי שני הקרבנות באים מאותו 'שם' דהיינו שניהם בנדר או שניהם בנדבה. קמ"ל שמביא נסכים לכל אחד.

שאלה: "וכי תעשה בן בקר עולה או זבח" למה לי? מדוע צריך את ה"או" לחלק? תשובה: איצטריך. סלקא דעתך אמינא הני מילי היכא דקא מייתי עולה ושלמים בנדר, אי נמי עולה ושלמים בנדבה. אבל היכא דקא מייתי שתי עולות חדא בנדר וחדא בנדבה, אי נמי שני שלמים אחד בנדר ואחד בנדבה, אימא שם שלמים אחת היא שם עולה אחת היא ותיסגי ליה בנסכים דחד. קמ"ל: גם הלימוד הזה נצרך לנדר ונדבה. כי עדיין היה מקום לחשוב שדוקא אם מביא שני קרבנות שונים כאותו סוג של התחייבות חייב נסכים לכל אחד ואחד. דהיינו שמביא עולה ושלמים בנדר, או עולה ושלמים בנדבה. אבל המביא את אותו סוג קרבן בשתי סוגי התחייבויות, כגון שתי עולות אחת נדר ואחת נדבה, או שני שלמים אחד נדר ואחד נדבה, מכיון שיש כאן 'שם' אחד של קרבן דהיינו עולה או שלמים, מספיק רק נסכים אחד. קמ"ל שצריך לכל אחד ואחד.

שאלה: "לפלא נדר או שלמים" למה לי? תשובה: סלקא דעתך אמינא הני מילי היכא דמייתי שתי עולות חדא בנדר וחדא בנדבה, אי נמי שני שלמים חדא בנדר

וחדא בנדבה. אבל היכא דקא מייתי שתי עולות בנדר ושתי עולות בנדבה, אי נמי שני שלמים בנדר ושני שלמים בנדבה, שם עולה אחד הוא ושם נדר אחד הוא, ותיסגי ליה בנסכים דחד. קמ"ל: גם הלימוד הזה נצרך לענייננו. כי עדיין היה אפשר לחשוב שדוקא במקרה הנ"ל מביא נסכים לכל קרבן וקרבן. אבל המביא שני קרבנות מאותו סוג ומאותה התחייבות, מספיק לו נסכים אחד. כגון המביא שתי עולות בנדר או שתי עולות בנדבה, וכן המביא שני שלמים בנדר או שני שלמים בנדבה. (כי יש כאן גם אותו 'שם' של הקרבן [עולה או שלמים], וגם אותו ה'שם' של הנדר או הנדבה). קמ"ל שמביא נסכים לכל קרבן.

הברייתא אמרה שלדעת רבי יאשיה לומדים מהפסוק "מן הבקר או מן הצאן" למעט עוף.

קושיא: ורבי יאשיהו האי "מן הבקר או מן הצאן" למה לי? מה הוא דורש מהמילה "או"? תירוץ: סלקא דעתך אמינא הני מילי [בתרי מיני, אבל בחד מינא תסגי ליה בנסכים דחד קמ"ל: ללמד על המביא שני קרבנות שצריך נסכים לכל אחד ואחד. שלא נחשוב שדוקא המביא שני מינים שונים אחד ממין בקר ואחד ממין צאן, מביא שני נסכים. אבל המביא שני קרבנות מאותו המין יביא נסכים אחד. קמ"ל שמביא שניים.

שאלה: "ככה תעשו לאחד" למה לי? הרי כבר למדנו שצריך להביא נסכים לכל אחד ואחד! תשובה: "סד"א הני מילי] בזה אחר זה אבל בבת אחת תיסגי ליה בנסכים דחד קמ"ל: היה מקום לחשוב שרק אם הקדיש את שני הקרבנות בזה אחר זה ואחר כך הביאם להקרבה בבת אחת, מביא נסכים לכל אחד. אבל אם הקדישם בבת אחת מספיק נסכים אחד לשניהם. קמ"ל שצריך נסכים לכל אחד.

למדנו במשנה - אלא שחטאתו של מצורע ואשמו טעון נסכים:

מנא הני מילי? שחטאת ואשם של מצורע טעונים נסכים? תשובה: דתנו רבנן וכו': נאמר בקרבנות המצורע "יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה, ושלושה עשרונים סלת מנחה". מבאר רבי יאשיהו שהשלושה עשרונים למנחה הכתובים בפסוק, זו 'מנחה הבאה עם הזבח' כלומר בגלל שעליו להביא שלושה קרבנות, אחד לעולה אחד לחטאת ואחד לאשם, עליו להביא עם כל קרבן מנחה, עישרון לכל מנחה.

שואלת הברייתא: אתה אומר במנחה הבאה עם הזבח, או אינו אלא במנחה הבאה בפני עצמה? אולי הפסוק מצריך את המצורע להביא מנחה בפני עצמה בלא קשר לקרבנות? ומשיבה: **כשהוא אומר "והעלה הכהן את העולה ואת המנחה" הוי אומר במנחה הבאה עם הזבח הכתוב מדבר:** כי הפסוק מחבר אותם ביחד. **שואלת הברייתא:** ועדיין איני יודע אם טעונה נסכים ואם לאו? כלומר האם קרבנות חטאת ואשם של מצורע טעונים נסוך היין או לא? ומשיבה: **תלמוד לומר ויין לנסך וכו':** נאמר בפרשת הנסכים "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד", הפסוק מיותר לדרשה. 'עולה' זו עולת מצורע, 'זבח' זו חטאת מצורע, 'או לזבח' זו אשם מצורע. עד כאן הברייתא.

קושיא: ותיפוק ליה תרוייהו מזבח: מדוע צריך "או" לרבות אשם מצורע, נלמד את שניהם, (חטאת ואשם של מצורע) מ"זבח"! וכמו שמצאנו במקום אחר כדלהלן. **דאמר מר חטאת ואשם מנין? תלמוד לומר זבח:** נזיר שנטמא בתוך ימי נזירותו, מגלה ומביא אשם, מלבד חטאת ועולת העוף. ונזיר טהור שמלאו ימי נזירותו, מגלה ומביא שלש קרבנות בהמה (עולה חטאת ושלמים).

נאמר בנזיר ביום מלאת ימי נזרו "וגילח הנזיר ... ולקח את שער ראש נזרו, ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים". הפסוק מדבר בנזיר טהור שעליו לתת את שערו תחת הדוד שמבשל בו את השלמים. אבל מנין שאם שילח נזיר טהור את שער ראש נזרו תחת החטאת, יצא? וכן מנין לנזיר טמא שהוא משלח את שער גילוחו תחת האשם שהוא מביא? על כך תלמוד לומר "אשר תחת זבח השלמים", המילה "זבח" באה לרבות חטאתו ואשמו.

מכאן למדנו שמ"זבח" מרבים חטאת ואשם כאחד. ואם כן מדוע צריך שני ריבויים ליין נסכים בחטאתו ואשמו של מצורע?

תירוץ: הני מילי היכא דתרוייהו כי הדדי נינהו, אבל היכא דאשם להכשיר וחטאת לכפר, בעינן תרי קראי: כל מה שאפשר לרבות מתיבת "זבח" חטאת ואשם, דוקא כששניהם באים למטרה אחת. כי אשם נזיר טמא בא להכשירו למנות נזירות טהרה, וחטאת נזיר טהור באה להכשירו ולהתירו בין ותגלחת שהנזיר אסור בהם.

אבל חטאתו של מצורע ואשמו, באים לשתי מטרות שונות. האשם בא להכשירו לבוא אל המחנה שהיה אסור להכנס שם בהיותו מצורע, והחטאת באה לכפר על העבירות שהנגעים באים עליהם. ולכן צריך שני לימודים, אחד לחטאת ואחד לאשם, ואי אפשר לרבות את שניהם מ"זבח".

*

הברייתא אמרה: "זבח" זו חטאת מצורע: לרבות יין הנסכים: קושיא: ואימא זו חטאת ואשם דנזיר? חטאת של נזיר טהור, ואשם של נזיר טמא. ללמד שהם טעונים יין לנסכים.

תירוץ: לא סלקא דעתך וכו': אל תעלה בדעתך שריבה הכתוב נסכים בחטאת ואשם של נזיר. משום דתניא וכו'.

נאמר בנזיר ביום מלאת ימי נזרו "והקריב את קרבנו לה' כבש בן שנתו תמים אחד לעולה, וכבשה אחת בת שנתה תמימה לחטאת, ואיל אחד תמים לשלמים. וסל מצות ומנחתם ונסכיהם". בעולתו ובשלמיו של נזיר טהור הכתוב מדבר, שיביא עמם מנחה ונסכים. ולא בחטאתו של נזיר טהור, ולא באשמו של נזיר טמא.

שואלת הברייתא: אתה אומר בעולתו ובשלמיו, או אינו אלא אפילו חטאת: אולי אפילו חטאת של נזיר טהור טעונה נסכים?

ומשיבה: תלמוד לומר ואת האיל וכו': נאמר בפרשת נזיר "ואת האיל יעשה זבח שלמים ומנחתו ונסכו", והרי איל בכלל כל השלמים היה להטעינו נסכים, ולמה יצא איל שלמים של נזיר לפרט בו "ומנחתו ונסכו"? התשובה - להקיש אליו ולומר לך; מה איל מיוחד שהוא בא בנדר ונדבה (שהרי שלמים הוא) והצריכו הכתוב נסכים, אף כל קרבן שבא בנדר ונדבה בנזיר, צריך נסכים. יצאו חטאתו ואשמו שאינם באים בנדר ובנדבה שאינם טעונים נסכים.

*

הברייתא אמרה: "עולה" זו עולת מצורע: קושיא: ואימא זו עולת יולדת: להצריכה נסכים.

תירוץ: **אמר אביי**: אי אתה יכול לרבות עולת יולדת מפסוק זה, כי עולת יולדת מסיפא דקרא נפקא. כפי שאומר רבי נתן בברייתא. נאמר "תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד". "לכבש" זו עולת יולדת.

"האחד" זה אחד עשר של מעשר. שאם העביר בהמותיו תחת השבט למעשר בהמה, וקרא לעשירי "תשיעי", ולתשיעי "עשירי", ולאחד עשר "עשירי", שלשתן קדושות, והאחד עשר קרב שלמים. והשמיענו הכתוב שהוא טעון נסכים. שלא מצאנו בכל התורה כעין הדבר הזה, שיהא הטפל חמור מן העיקר. שהרי העיקר אינו טעון נסכים (וכמבואר לעיל שמעשר בהמה אינו טעון נסכים), ואילו זה שקראו "עשירי" טעון נסכים.

תירוץ אחר: **רבא אמר**: איזהו דבר שצריך שלשה רבויים, דהיינו "עולה", "או", לזבח? "זהו מצורע, שיש בו שלש קרבנות, חטאת עולה ואשם. ולכן דרשינן את כל הריבויים למצורע.

*

הגמרא דורשת את הפסוקים בפרשת נסכים:

"לאיל" למה לי? נאמר "או לאיל תעשה מנחה, סולת שני עשרונים כלולה בשמן שלישיית ההין. ויין לנסך שלישיית ההין תקריב". הרי כבר נאמר בפרשת פנחס לגבי המוספין, שמביא עם איל שני עשרונים סולת לנסכים!?

אמר רב ששת: הפסוק בא לרבות נסכים לאילו של אהרן הנכנס לקודש הקודשים ביום הכפורים. (כמאמר הכתוב "בזאת יבא אהרן אל הקודש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה").

קושיא: **אילו של אהרן מ"במועדיכם" נפקא**: כפי שלמדנו בברייתא לעיל (צ', ב) כל חובות הבאות מחמת הרגל.

תירוץ: **סלקא דעתך אמינא וכו'**: היה מקום לחשוב שלא ריבתה תורה את קרבנות המועדים לנסכים (ואף שמחוייב ועומד הוא בהם ונתמעטו מהבאת נסכים, כמבואר לעיל צא א, דבר שהוא מחוייב ועומד) אלא קרבנות צבור. אבל קרבנות של יחיד לא, כאילו של אהרן. קא משמע לן "או לאיל" לרבות את אילו של אהרן.

קושיא: ומאי שנא מעולת יולדת? עולת יולדת היא קרבן של יחיד והיא מחוייבת בו, ונתרבתה לנסכים לעיל מ"לכבש". ומדוע שונה ממנה אילו של אהרון?

תירוץ: סלקא דעתך אמינא וכו': היה מקום לחשוב שדוקא קרבן שאין קבוע לו זמן כעולת יולדת, מביא נסכים. אבל קרבן שקבוע לו זמן והוא מחוייב ועומד בו, לא יביא נסכים. קמ"ל "או לאיל תעשה מנחה", לרבות אותו לנסכים.

דרשה נוספת בפסוקים:

שאלה: "או לאיל" למה לי? כלומר מדוע נאמרה תיבת "או".

תשובה: לרבות את הפלגס: לחייב אותו בנסכים. פלגס = כבש בחודש השלש עשרה שלו. הוא יצא מכלל 'כבש' בסוף שנתו הראשונה, אבל עדיין לא נכנס לכלל 'איל' עד שלש עשרה חדשים ויום אחד (שאז הוא כבר נכנס חודש בתוך שנתו השניה).

קושיא: הניחא לרבי יוחנן וכו': רבי יוחנן סובר ש'פלגס' הוא בריה בפני עצמו והוא לא כבש ולא איל. ולפי זה מובן מדוע הוצרך הפסוק לחדש שהוא מביא נסכים כמו איל.

דתנן הקריבו וכו': כתוב במסכת פרה שמי שנתחייב כבש או איל והקריב פלגס, "מביא עליו נסכי איל, ואינו עולה לו מזבחו". וביאר רבי יוחנן את המשנה כך. "מביא עליו נסכי איל" = בלבד ואין צריך להתנות, וזאת משום דכתיב בפרשת נסכים "או לאיל" לרבות את הפלגס. אמנם "ולא עלה לו מזבחו" = אינו יוצא ידי חובתו שהרי נתחייב כבש או איל ולא פלגס שהוא בריה בפני עצמה היא.

אבל בר פדא מפרש את המשנה כך. "מביא עליו נכסי איל" = מביא נסכים מרובים של איל, ועושה תנאי; אם איל הוא הרי אלו נסכיו, ואם כבש הוא, הרי הנסכים בשיעור כבש יהיו נסכיו, והשאר לנדבה. וזאת משום שפלגס הוא ספק האם הוא איל או כבש.

ואם כן לפי בר פדא קשה וכי הפסוק צריך לומר "או" בכדי לרבות את הפלגס שיביא מספק נסכי איל?

ודאי לבר פדא קשיא: הגמרא מסיקה שאכן לבר פדא קשה מדוע צריך את "או"!

דרשה נוספת בפסוקים:

"ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד או לשה בכבשים או בעזים": כל הפסוק מיותר, שכבר נתבארו דינים אלו. ולכן הגמרא דורשת כדלהלן.

< "לשור האחד" מה תלמוד לומר?

לפי שמצינו שחילק הכתוב וכו': בגלל שמצאנו שהפסוק מחלק בין נסכים של 'איל' (= כבש בשנתו השניה), לנסכים של 'כבש'. אם כן יכול הייתי לחשוב שכמו כן נחלק בין נסכים של 'פר' (= עגל בשנתו השלישית) לנסכים של עגל? על כך תלמוד לומר "לשור האחד", ללמד שאין חילוק בנסכי שור, ואינו מביא אלא נסכים אחד, בין כשהוא עגל ובין כשהוא פר.

< "או לאיל האחד", מה תלמוד לומר?

לפי שמצינו שחילק הכתוב וכו': הפסוק מחלק בין נסכי בן שנה (= כבש) לנסכי בן שתיים (= איל). ואם כן יכול הייתי לחשוב שנחלק גם בין נסכי בן שתיים לנסכי בן שלש? על כך תלמוד לומר "או לאיל האחד", ללמד שאין בנסכים של איל חילוק בשנותיו.

< "או לשה בכבשים" מה תלמוד לומר?

לפי שמצינו שחילק הכתוב בין נסכי כבש לנסכי איל: כלומר הפסוק חילק בכבשים הזכרים בשנותיהם. ואם כן יכול הייתי לחשוב שנחלק גם בין נסכי כבשה (= בת שנה) לנסכי רחלה (= בת שתיים)? על כך תלמוד לומר "או לשה בכבשים".

< "או בעיזים" מה תלמוד לומר?

לפי שמצינו שחילק הכתוב וכו': אולי כמו שמצאנו שחילק הפסוק בנסכים של 'כבש' בין נסכי כבש לנסכי איל, אם כן נחלק גם בעיזים בין נסכי גדי (= עז צעיר) לנסכי שעיר (= עז מבוגר)? על כך תלמוד לומר "או בעיזים".